

Obilježja kockanja srednjoškolaca u Zagrebu

Kruljac, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:459491>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Dora Kruljac

OBILJEŽJA KOCKANJA SREDNJOŠKOLACA U
ZAGREBU
DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Dora Kruljac

**OBILJEŽJA KOCKANJA SREDNJOŠKOLACA U
ZAGREBU**

DIPLOMSKI RAD

Izv.prof.dr.sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod
 - 1.1. Terminološko određenje kockanja
 - 1.2. Terminološko određenje rizičnih ponašanja
 - 1.3. Teorijski model
 - 1.4. Dosadašnja istraživanja
2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja
3. Metodologija istraživanja
 - 3.1. Uzorak
 - 3.2. Postupak
 - 3.3. Mjerni instrumenti
 - 3.4. Obrada podataka
4. Rezultati istraživanja i rasprava
 - 5.1. Sociodemografska obilježja ispitanika i kockanje
 - 5.2. Rizična ponašanja i kockanje
5. Zaključak
6. Preporuke
7. Literatura

Obilježja kockanja srednjoškolaca u Zagrebu

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost kockanja i manifestacije rizičnih i delinkventnih ponašanja kod srednjoškolaca, kao i ispitati razlike prema dobi, spolu i vrsti škole s obzirom na učestalost kockanja srednjoškolaca u Zagrebu. Podaci su prikupljeni na uzorku od 160 srednjoškolaca (N=160) te je korišten neprobabilistički prigodni uzorak. Prema dobivenim podacima postoje statistički značajne razlike prema spolu s obzirom na učestalost kockanja ($t=1,995$, $p<,05$), pri čemu učenici muškoga spola ($M=19,62$, $sd=3,732$) češće sudjeluju u kockarskim aktivnostima u odnosu na učenice. Nisu dobivene statistički značajne razlike u učestalosti kockanja među starijim i mlađim učenicima te učenicima koji pohađaju strukovnu školu ili gimnaziju. Korelacijskom analizom dobivena je značajna, slaba i pozitivna korelacija ($r=,362$, $p<,001$) između učestalosti kockanja i učestalosti iskazivanja drugih rizičnih/delinkventnih ponašanja.

Ključne riječi: kockanje, adolescencija, rizična ponašanja

Characteristics of high school students' gambling in Zagreb

The aim of this research was to examine the connection between gambling and the manifestations of risky and delinquent behaviors among high school students, as well as to examine differences according to age, gender and type of school with regard to the frequency of gambling among high school students in Zagreb. Data were collected on a sample of 160 high school students (N=160) and a non-probabilistic convenience sample was used. According to the obtained data, there are statistically significant differences by gender regarding the frequency of gambling ($t=1,995$, $p<,05$), whereby male students ($M=19,62$, $sd=3,732$) participate in gambling activities more often than female students. No statistically significant differences were found in the frequency of gambling between older and younger students and students who attend vocational school or gymnasium. Correlation analysis showed a significant, weak and positive correlation ($r=,362$, $p<,001$) between the frequency of gambling and the frequency of other risk/delinquent behaviors.

Key words: gambling, adolescence, risk behaviours

Izjava o izvornosti

Ja, ___Dora Kruljac___ pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Dora Kruljac

Datum: 28.8.2022.

1. Uvod

Kockanje predstavlja naziv za različite vrste igara na sreću koje uključuju ulaganje i trošenje novaca ili dobara uz prisustvo rizika i slučajnosti u ostvarenju dobitaka. Prema povijesnim zapisima i arheološkim istraživanjima kockanje postoji već dugi niz godina, a raširen je u gotovo svim kulturama i civilizacijama (Čorak, Krnić i Modrić, 2013.). Igranje igara na sreću prisutno je još 5000.g prije Krista, no u modernom društvu problemi s kockanjem uvršteni su u Međunarodnu klasifikaciju bolesti Svjetske zdravstvene organizacije tek 1980. godine.

Postoje razlike u obilježjima kockanja adolescenata i obilježjima kockanja odraslih osoba, pogotovo kada se uzmu u obzir razvojne specifičnosti adolescentske dobi. Tijekom tog razdoblja mlada osoba intenzivnije traži uzbuđenje te u većoj mjeri preuzima rizik, što je povezano je s osjećajem nepobjedivosti i neranjivosti te egocentrizmom. Sve te razvojne karakteristike adolescencije povećavaju vjerojatnost razvoja rizičnih ponašanja (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003., prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Kockanje je aktivnost čija su glavna obilježja preuzimanje rizika stoga je lako zaključiti da su adolescenti kao populacija u većem riziku za uključivanje u kockarske aktivnosti pa tako i za razvoj problema povezanih s kockanjem (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003., prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Prema provedenim istraživanjima prevalencija problematičnog kockanja među adolescentima čak je do 3 puta veća nego kod odraslih osoba te se kontinuirano potvrđuje povezanost kockanja s drugim rizičnim i delinkventnim ponašanjima (Dodig i Ricijaš, 2011b). Prevalencija onih adolescenata koji zadovoljavaju kriterije za rizično ili problematično kockanje iznosi 4-8%, dok se u populaciji odraslih kreće od 1 do 3% (Gupta, Derevensky, Marget, 2004). U Republici Hrvatskoj taj je postotak još veći te iznosi 12,3% (Dodig, 2013). Nadalje, sve veći broj istraživanja ukazuje da problem kockanja među adolescentima raste te dovodi do zdravstvenih, socijalnih, osobnih, ekonomskih i akademskih posljedica (Derevensky i Gupta, 2004; Jacobs, 2004; prema Dickson i Derevensky, 2006). Meta analiza istraživanja koja su se bavila kockanjem pokazala je da je čak 77-83% adolescenata kockalo u protekloj godini (Duhig i sur., 2007., Shaffer i Hall, 1996., prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Domaćim istraživanjem koje je 2013. godine provela autorica Dodig obuhvaćen je uzorak od ukupno 1 948 učenika od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih usmjerenja u 4 hrvatska urbana i

regionalna središta. Bili su uključeni učenici svih triju vrsta srednjoškolskih usmjerenja u Republici Hrvatskoj – trogodišnje strukovne škole, četverogodišnje strukovne škole, te gimnazije, a raspon dobi sudionika kreće se od 14 do 20 godina. Slično kao kod stranih istraživanja, dobiven je podatak da je čak 83.1% srednjoškolaca iz urbanih sredina Hrvatske kockalo barem jednom u životu. Taj podatak ukazuje da je kockanje, iako u Republici Hrvatskoj za osobe ispod 18. godine života ilegalno, maloljetnicima (koji čine većinu uzorka) dostupno i pristupačno (Dodig, 2013).

Kockanje adolescenata može se promatrati u dimenzijama od nesudjelovanja, eksperimentiranja s kockanjem, povremenog kockanja, redovitog kockanja pa do zaokupljenosti kockanjem. Prema tome se mogu definirati neke vrste kockanja – socijalno kockanje (rekreativno), problematično te patološko kockanje (Bilić i Opić, 2013). Socijalno, odnosno rekreativno kockanje karakterizira ograničeno trajanje s očekivanim i prihvatljivim gubitcima. Kockanje nije glavna zanimacija osobe te ne dolazi do gubitka kontrole nad igranjem i novcem, kockarske aktivnosti obično se ne skrivaju od okoline (Bilić i Opić, 2013). Takva vrsta kockanja je kulturno prihvatljiva zabava i rekreacija koja nema zaokupljujući karakter te ne uzrokuje ozbiljnije negativne posljedice (Žilić Džeba, *Ovisnost o kockanju*, <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/23776/Ovisnost-o-kockanju.html>, 26.7.2022.). Prekomjerno kockanje koje za posljedicu ima umjerene do teške financijske, obiteljske i osobne gubitke naziva se problemsko kockanje (Blaszczynski i Nower, 2010). Patološko kockanje karakterizira trajni ili povremeni gubitak kontrole, zaokupljenost kockarskim aktivnostima, lov na dugove, preokupiranost i iracionalno razmišljanje o kockanju te nastavak kockanja unatoč višedimenzionalnim štetnim posljedicama (Hardoon, Gupta i Derevensky, 2004). Koić (2009) navodi razliku između problematičnih i patoloških kockara. Kod problematičnih je kockanje izazvalo probleme u većim životnim područjima uključujući veze, primjerice bračni status, zaposlenje, financije ili zakonske probleme. Patološki kockari (1% populacije) su oni koji ne mogu kontrolirati impuls za kockanjem kao ovisnici, što uzrokuje velike probleme u brojnim područjima života.

S obzirom da je udio adolescenata u skupini problemskih kockara mnogo veći nego udio odraslih osoba problemskih kockara (Ricijaš i sur., 2015), navedenu temu važno je dublje istražiti. Istraživanja su pokazala da je velik broj odraslih osoba ovisnih o

kockanju s kockarskim aktivnostima počelo u ranoj dobi (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003; prema Dodig i Ricijaš, 2011a), stoga ovo istraživanje sa svrhom dodatnog potvrđivanja ranije navedenih korelacija također ukazuje na važnost preventivnog djelovanja u ovom području. Može doprinijeti i prepoznavanju mladih u riziku te onih s već izraženim problemima kockanja od strane stručnjaka u odgojno-obrazovnom sustavu, sustavu socijalne skrbi i zdravstvenom sustavu, kao i doprinijeti razvoju adekvatnih instrumenata za prepoznavanje.

U ovom istraživanju koristi se kvantitativni istraživački pristup. Takav pristup pruža brojčani opis istraživane pojave putem statističke analize i sažimanja izvornih podataka (Milas, 2009). S obzirom da se kvalitativna istraživanja koriste kao početni korak u upoznavanju i definiranju problema (Milas, 2009), a za fenomen kockanja srednjoškolaca već postoje mnoga i različita istraživanja, nije bilo nužno odabrati kvalitativni pristup kako bi se dobio dublji uvid. Kvantitativni pristup u istraživanjima služi za opisivanje i klasifikaciju pojava i karakteristika, u ovom slučaju učestalosti kockanja i pojavnosti drugih oblika rizičnog ponašanja kod adolescenata. Koristi se korelacijski nacrt istraživanja jer se istražuju unutarnja stanja koja se ne mogu opažati (Milas, 2009). Njegov je cilj utvrđivanje povezanosti između različitih varijabli značajnih za izučavani problem (Milas, 2009), u ovom kontekstu kockanje adolescenata. Takav nacrt proučava veze u njihovom prirodnom javljanju, za razliku od eksperimentalnog gdje je prisutna manipulacija istraživača (Milas, 2009). Nastoji se utvrditi povezanost između različitih vrsta ponašanja (Milas, 2009), odnosno kockanja i manifestacije drugih rizičnih i delinkventnih ponašanja kod srednjoškolaca, bez zaključivanja o uzročno-posljedičnoj vezi. Prema vremenskoj dimenziji radi se o nacrtu poprečnog presjeka jer se opisuju stanja u trenutku provođenja istraživanja te takav nacrt upućuje na postojeću vezu među različitim varijablama (Milas, 2009). Prema vrsti je to konfirmativni nacrt jer se provjeravaju hipoteze proizašle iz teorija te je moguće postaviti direktivnu hipotezu (Milas, 2009).

1.1. Terminološko određenje kockanja

Kockanje je zajednički naziv za aktivnosti koje uključuju razne igre i ponašanja u kojima se ulaže novac i nada uz očekivanje pozitivnog ishoda, odnosno povrat uloga ili zarada (Koić, 2009). Autor Petry (2001) definira kockanje kao aktivnost koja sadrži ulaganje nečega vrijednog u događaj koji može rezultirati većim i povoljnijim ishodom. Nadalje, kockanje je definirano kao (1) aktivnost u kojoj dvije ili više strana riskiraju neku vrijednost, (2) pritom se nadaju da će osvojiti neku veću vrijednost i (3) dobitak i gubitak ovise o ishodu događaja koji nisu poznati sudionicima u vrijeme oklade (Collins, 2002; prema Kozjak, 2016). Također je kockanje definirano kao svaki oblik klađenja - igranje kasino igara, lutrijske igre, automati, video uređaji za kockanje, klađenje na utrke ili klađenje u dobrotvorne svrhe. Osim navedenih oblika kockanja, postoje i neformalni oblici klađenja u koje ulazi klađenje na kartaške igre i na aktivnosti koje uključuju osobne vještine te ilegalne aktivnosti poput sportskih klađenja. Kockanje podrazumijeva i klađenje na osobnu imovinu kao ishod igre. Također podrazumijeva i bilo koju kompjuteriziranu aktivnost klađenja, odnosno klađenje preko interneta (Shaffer, Hall, i Vander Bilt, 2003; prema Vukšić, 2013). Prema Zakonu o igarama na sreću (NN 143/14) igrom na sreću smatra se igra u kojoj se za uplatu određenog iznosa sudionicima pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima, uslugama ili pravima, pri čemu dobitak ili gubitak ovisi pretežito o slučaju ili nekom drugom neizvjesnom događaju. Prema svakoj od ovih definicija može se zaključiti kako su obilježja fenomena kockanja ulaganje nečeg vrijednog, postojanje rizika i vjerojatnosti te neizvjesnost ishoda.

Ranije navedeno patološko kockanje u suvremeno doba svrstava se u bihevioralne ovisnosti. Bihevioralni znanstvenici smatraju kako bilo koja aktivnost koja stimulirajuće djeluje na osobu može postati adiktivna, odnosno može se razviti ovisnost o toj aktivnosti. Također smatraju da se promjena bilo kojeg ponašanja poput kockanja, igranja kompjutorskih igara ili pretraživanja interneta, iz navike u ponavljajuće i primoravajuće ponašanje, može smatrati početkom razvoja ovisnosti. Prema tome ovisnost može postojati bez da se isključivo radi o određenoj psihoaktivnoj tvari; osoba postaje ovisna o određenom skupu iskustava koja je imala,

a koja se ne moraju odnositi samo na unos psihoaktivne tvari (Peele, 1979, prema Bodor 2018).

Za postojanje bihevioralne ovisnosti potrebno je da osoba zadovoljava sljedeće kriterije:

1. Preokupiranost koja se odnosi na pretjeranu zaokupljenost određenom aktivnošću te dominira nad emocijama, razmišljanjima i ponašanjem neke osobe.
2. Drugi kriterij uključuje modifikaciju raspoloženja, odnosno vlastiti doživljaj posljedica uključivanja u određena ponašanja. Može se promatrati iz dvije perspektive, osoba se uključuje u određena ponašanja kako bi ublažila neke emocije. Primjerice bijeg od neugodnih emocija kroz igranje igara na uautomatima u kladionicama. Druga perspektiva pretpostavlja da se osoba uključuje u određena ponašanja zbog emocija koje se javljaju kao posljedica uključivanja u ta ponašanja. Na primjer, osoba kocka jer joj takvo ponašanje stvara ugodu i podiže razinu adrenalina.
3. Zatim razvoj tolerancije koji se odnosi na potrebu da se s vremenom neka aktivnost mora češće ponavljati kako bi se postigao jednak učinak kao na početku uporabe.
4. Apstinencijska kriza odnosno simptomi suzdržavanja označavaju neugodna emotivna ili fizička stanja koja se javljaju kada se uključenost u određenu aktivnost naglo smanji ili u potpunosti prekine.
5. Mogu se javiti i konflikti kao rezultat vlastitih želja i trenutne situacije, na način da je osoba svjesna da je ovisna o nekom ponašanju i želi prestati s tim ponašanjem, ali to nije u stanju učiniti.
6. Naposljetku, relaps koji predstavlja tendenciju povratka na „staro“ ponašanje, odnosno ponovno uključivanje u ovisnička ponašanja nakon određenog vremena kontrole (Griffiths, 2005, prema Awad i sur., 2021).

S obzirom na ranije naveden podatak da između 4 i 8% adolescenata zadovoljava kriterije za problemsko kockanje (za razliku od odrasle populacije gdje taj podatak iznosi 1-3%) (Gupta, Derevensky, Marget, 2004) te uzimajući u obzir da problemsko kockanje prethodi patološkom, odnosno ovisnosti o kockanju, treba se osvrnuti na važnost preventivnog djelovanja. Za preventivno djelovanje na području problematičnog kockanja autori St-Pierre i Derevensky (2016) navode dvije vrste strategija – (1) inicijative javnog zdravstva i (2) obrazovne inicijative. Inicijative javnog zdravstva (1) objašnjavaju kao mjere i politike koje implementira vlada putem

kontrole okoline, tj. smanjenjem dostupnosti igara na sreću te smanjenjem zarade od kockarskih aktivnosti. Nadalje, autori smatraju da postojeće inicijative usmjerene na smanjenje dostupnosti pokazuju slab uspjeh u prevenciji sudjelovanja u kockarskim aktivnostima te da se dodatni napori trebaju uložiti oko kontrole okoline s obzirom na kockanje adolescenata (St-Pierre i Derevensky, 2016.). Pod obrazovnim inicijativama (2) smatraju promicanje odgovornog donošenje odluka povezanih s kockanjem i prevenciju razvoja problematičnog kockanja. Autori Williams, West i Simpson (2012) unutar iste kategorije uključuju: (1) intervencije u djetinjstvu – osnaživanje obitelji, (2) informativne kampanje – medijske kampanje, osvješćavanje javnosti o problemu, (3) informacijske centre za odgovorno kockanje – informiranje i edukacija o rizicima i odgovornom kockanju, (4) edukacije o statistici – razbijanje pogrešnih mitova i informiranje o matematičkoj vjerojatnosti te (5) školske preventivne programe – usmjereni na odgađanje početka i smanjenje broja potencijanih problematičnih kockara od samog početka.

1.2. Terminološko određenje rizičnih ponašanja

Kao rizično ponašanje definira se ono ponašanje mlade osobe koje povećava vjerojatnost nekog specifičnog neželjenog rezultata. Takvo ponašanje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira to ponašanje te njegovu okolinu, ali i nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe - odnosno povećava vjerojatnost prema razvoju poremećaja u ponašanju (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010: 46). U suvremenoj teoriji se najčešće razmatraju kroz sferu poremećaja u ponašanju. Prema Ajduković (1988) delinkventna ponašanja su društveno neprihvatljiva ponašanja koja obilježava kršenje pravnih normi te su najčešće praćena i drugim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja kao što su alkoholizam, skitnja i agresivno ponašanje. Prema istoj autorici (Ajduković, 1988), rizična ponašanja su ona koja ne predstavljaju kršenje pravnih normi, ali često prethode delinkventnom ili se javljaju paralelno s delinkventnim ponašanjem. To su primjerice konzumacija alkohola, apsentizam i rizična spolna ponašanja (Ajduković, 1988). Rizična ponašanja mladih mogu imati nekoliko razina. Treba se uzeti u obzir da su neka ponašanja učestalija, npr. neopravdano izostajanje s nastave, a neka manje

učestala, no opasnija (sitne krađe, rano i neodgovorno upuštanje u seksualne odnose), a neka poput fizičkih napada, nasilja, vršnjačkog nasilja, nošenja oružja te zlouporabe droga i protuzakonita (Bašić i Ferić, 2004). Prema Bouillet i Uzelac (2007) poremećaji u ponašanju definiraju se kao ona ponašanja koja se u većoj mjeri razlikuju od uobičajenog i prihvatljivog ponašanja mladih osoba u nekoj sredini, zatim ponašanja koja su štetna i opasna za mladu osobu i širu okolinu te osobe te naposljetku ponašanja koja iz navedenih razloga zahtijevaju stručnu pomoć ili pomoć šire zajednice kako bi se takva osoba socijalno integrirala.

S obzirom da je adolescencija razdoblje burnih bioloških, socijalnih, kognitivnih i emocionalnih promjena te važna životna tranzicija, mladi često raskorak između biološke i socijalne zrelosti pokušavaju "nadoknaditi" upuštanjem u različita rizična ponašanja (Moffit, 1993). To je razdoblje povećanog traženja uzbuđenja i preuzimanja rizika povezano s osjećajima nepobjedivosti i neranjivosti. Biološkim pristupom objašnjeno je kako mijenjanje hormonalnog lučenja direktno utječe na ponašanje adolescenata. Istraživanjima su dobiveni rezultati koji delinkventno, agresivno i rizično ponašanje povezuju s povećanom razinom hormona testosterona i estradiola (Maccoby i Jacklin, 1980). Tome doprinose i istraživanja spolnih razlika u razvoju problematičnog ponašanja, kao i istraživanja porasta razine agresivnog ponašanja u adolescenciji u odnosu na djetinjstvo. Dobiveni su podaci prema kojima je viša razina androgenih hormona u direktnoj vezi s problemima u ponašanju kod dječaka te viša razina estradiola s problemima u ponašanju djevojčica u dobi od 12 do 16 godina (Maccoby i Jacklin, 1980). Razvojne karakteristike adolescencije, prvenstveno traženje uzbuđenja i egocentriam povećavaju vjerojatnost razvoja rizičnih ponašanja (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003, prema Dodig i Ricijaš, 2011a). Stoga se kockanje kao aktivnost obilježena visokom razinom neizvjesnosti, uzbuđenja i zabave te preuzimanja rizika kod novčanog ulaganja i dobitaka jasno može uklopiti u kontekst aktivnosti privlačne adolescentima.

1.3. Teorijski model

Prema Blaszczynski i Nower (2002) Model puteva nastao je kao širi teorijski model koji nastoji objasniti razvoj problemskog kockanja i ovisnosti. Definirana su tri puta koja mogu rezultirati razvojem problematičnog kockanja pri čemu je svaki put određen individualnim rizičnim čimbenicima, demografskim značajkama i specifičnim etiološkim procesima. Za razvoj bilo kojeg od ova tri puta važan je preduvjet dostupnost igara na sreću kao i poticajna zakonska regulativa (Blaszczynski i Nower, 2002). Prema navedenom modelu postoje sljedeće skupine problemskih kockara. *Bihevioralno uvjetovani problemski kockari* – njima je zabava osnovna motivacija. Njihovo kockanje prelazi granicu ovisnosti samo u nekim slučajevima, autori navode kako je to posljedica kondicioniranja i kognitivnih distorzija. Nadalje, ova skupina problemskih kockara nema neke značajnije premorbidne psihopatologije, što znači da nemaju posebne promjene u strukturi ličnosti (Blaszczynski i Nower, 2002). Zatim *emocionalno ranjivi kockari* – kockanje se doživljava i koristi kao oblik automedikacije, reguliranja i nošenja s negativnim emocionalnim stanjima ili potisnutim psihičkim konfliktima. Premorbidna psihopatologija koja se najčešće javlja u ovoj skupini je anksiozna ili dugotrajna depresivna simptomatika, neadekvatne metode suočavanja, neadekvatno razvijene tehnike rješavanja problema te negativna iskustva unutar primarne obitelji (Blaszczynski i Nower, 2002). *Antisocijalni impulzivni problemski kockari* - postoje značajne psihosocijalne posljedice kockanja koje su najvećim dijelom posljedica impulzivnog ponašanja i disocijalnih tendenci unutar same strukture ličnosti, a manjim dijelom i kao posljedica same ovisnosti o kockanju. Premorbidna psihopatologija u ovoj podskupini ovisnika o kockanju ogleda se i u hiperaktivnosti, sklonosti ranog ulaska u rizična i kriminogena ponašanja, zloupotrebi sredstava ovisnosti (Blaszczynski i Nower, 2002). Primjenjivost ovog modela na adolescente provjeravali su Gupta i suradnici (2009). Došli su do nalaza da je model primjenjiv na adolescente s razvijenim problemima kockanja, potvrđena je kategorizacija iz originalnog modela, no s određenim razlikama. Zanimljiv je nalaz kako je poremećaj pažnje s hiperaktivnošću (ADHD) karakterističan za sve adolescente koji problematično kockaju (neovisno o podtipu), za razliku od onoga u originalnom modelu gdje je ADHD obilježje antisocijalnih impulzivnih problemskih kockara.

Nadalje, provedena su istraživanja prevalencije problematičnog kockanja među maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u institucionalnom tretmanu te ona iznosi 21%. Njih 18 do 35% manifestira određene simptome specifične za problematično kockanje (Derevensky i Gupta, 1998; Westphal i sur., 1998, prema Ricijaš, Dodig Hundrić i Kranželić, 2015). Ova je stopa 9 puta veća od stope problematičnog kockanja kod redovne adolescentske populacije, a čak 20 puta veća od te stope u redovnoj odrasloj populaciji. Takvi nalazi nesumnjivo upućuju na povezanost kockanja i drugih rizičnih ponašanja (Ricijaš i sur. 2015). Ovakav trend istraživači nastoje objasniti na dva načina: 1) kockanje i druga rizična ponašanja imaju slične odrednice pa se zbog toga javljaju zajedno i 2) do delinkventnog (i rizičnog) ponašanja dolazi zbog razvoja štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem (Ricijaš i sur., 2015). Pojašnjenje ovakve dvojake povezanosti kockanja i delinkventnog ponašanja mladih u jednom smjeru polazi od kockanja kao šireg spektra rizičnih ponašanja karakteričnih za mlade. Kao kod svakog devijantnog ponašanja, postoji niz individualnih i okolinskih rizičnih čimbenika koji zasebno, kumulativno i u interakciji čine prediktore za razvoj problema u ponašanju. Individualni rizični čimbenici su primjerice potreba za traženjem uzbuđenja, impulzivnost i emocionalna ranjivost, a okolinski su čimbenici u obiteljskom, vršnjačkom, školskom i širom lokalnom okruženju (Ricijaš i sur., 2015). U kontekstu uključivanja adolescenata u igre na sreću važno je naglasiti i neke specifične rizične čimbenike kao što su društveni kontekst i zakonska regulativa te s time povezanu dostupnost i pristupačnost igara na sreću. Od specifičnih individualnih čimbenika postoje neki koji doprinose upravo uključivanju u kockanje. Najznačajniji su specifična motivacija za kockanje i način razmišljanja koji kockanje podržava. S obzirom na osobine ličnosti, prva iskustva dobitaka, obilježja kockarskih aktivnosti (vrsta igre), okolnosti igranja te razvijenu specifičnu motivaciju, adolescenti su u riziku za razvoj psihosocijalnih problema povezanih s kockanjem (Ricijaš i sur., 2015). Štetne posljedice mogu se kategorizirati u sljedeće skupine: 1) preokupacija i gubitak kontrole, 2) emocionalne, 3) socijalne i 4) financijske posljedice. Uslijed razvoja navedenih problema (posebno su značajni financijski), povećava se vjerojatnost uključivanja u rizična i delinkventna ponašanja kako bi se nadoknadili gubici ili osigurala sredstva za kockanje. Stoga Ricijaš i suradnici (2015) zaključuju kako će se neki adolescenti uključiti u kockanje kao jedno

od mnogih rizičnih i delinkventnih ponašanja, dok je kod drugih uključivanje u delinkvenciju rezultat štetnih posljedica povezanih s kockanjem (bez ranije manifestacije takvog ponašanja) (Ricijaš i sur., 2015:45).

1.4. Dosadašnja istraživanja

Učestalost kockanja dovodi se u vezu s određenim sociodemografskim obilježjima srednjoškolaca. Prema domaćim i stranim istraživanjima nema sustavnih podataka o učestalosti kockanja obzirom na dob, no nekim istraživanjima ipak su dobiveni rezultati prema kojima stariji učenici, odnosno učenici viših razreda srednje škole češće kockaju (Dodig, 2013; Peroš, 2019). Navedeno se može interpretirati s obzirom na zakonsku regulaciju kockanja, starijim srednjoškolcima (punoljetnim) kockarske aktivnosti vjerojatno su lakše dostupne nego maloljetnim. Stoga je i hipoteza ovog istraživanja postavljena u tom smjeru. Češće kockaju dječaci nego djevojke te istraživači kockanje navode kao primarno muški fenomen (Govoni, Rupcich i Frisch, 1996; Olason, Sigurdardottir i Smari, 2006; Jackson i sur., 2008; Spritzer i sur., 2011; Donati, Chiesi i Primi, 2013). Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011) svojim istraživanjem navika kockanja srednjoškolaca na reprezentativnom uzorku također su dobili rezultate da muška populacija učenika kocka u većoj mjeri od ženske. Što se tiče vrste škole, učenici koji pohađaju strukovne srednje škole češće se rizično ponašaju pa tako i kockaju češće nego učenici iz gimnazija (Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011; Bilić i Opić, 2013; Kuzman, 2003, Dodig, 2013). Stoga je jedno od područja interesa ovog istraživanja povezanost učestalosti kockanja i navedenih sociodemografskih obilježja srednjoškolaca.

Do sada su provedena mnoga istraživanja koja potvrđuju povezanost između kockanja, konzumacije alkohola i droga te delinkventnog ponašanja (Lesieur i sur., 1991; Wallisch, 1993; Griffiths i Sutherland, 1998; Ricijaš, Dodig, Hundrić i Kranželić, 2015). Također je na studentskoj populaciji potvrđeno da konzumacija droga i alkohola predviđa pozitivan rezultat na mjeri rizičnosti kockanja (Frank, 1992, prema Welte i sur., 2004). Huang i sur. (2007) na uzorku od 20 739 američkih studenata sportaša došli su do nalaza da porastom problema vezanih uz kockanje raste i prevalencija zlouporabe droga i alkohola, te rizičnih seksualnih ponašanja. Ista je

korelacija potvrđena i u domaćim istraživanjima. Ricijaš i suradnici (2015) istraživali su sportsko klađenje i druga rizična ponašanja srednjoškolaca u 7 gradova u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju kako u svim kategorijama rizičnog i/ili delinkventnog ponašanja postoje značajne razlike. Name, srednjoškolci koji se redovito bave klađenjem manifestiraju više drugih oblika rizičnog/delinkventnog ponašanja. Posebno su izražena ponašanja iz kategorije rizičnih ponašanja vezanih uz školu (markiranje, upućivanje na razgovor zbog lošeg ponašanja) te iz kategorije konzumiranja sredstava ovisnosti (konzumiranje alkohola, cigareta, marihuana i ljepila) (Ricijaš i sur., 2015). U istraživanju autora Livazović i Bojčić (2017) utvrđena je pozitivna korelacija između kockanja i pušenja cigareta, namjernog uništavanja imovine, tjelesnog nasilja, konzumacije alkohola te lakših i težih droga, apsentizma, rizičnog seksualnog ponašanja i krađe.

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost kockanja i manifestacije rizičnih i delinkventnih ponašanja kod srednjoškolaca, kao i ispitati razlike prema dobi, spolu i vrsti škole s obzirom na učestalost kockanja srednjoškolaca u Zagrebu.

P1: Postoje li razlike prema sociodemografskim obilježjima s obzirom na učestalost kockanja?

H1a: Očekuje se češće kockanje učenika muškog spola.

H1b: Očekuje se češće kockanje učenika strukovnih škola.

H1c: Očekuje se češće kockanje starijih učenika.

P2: Postoji li povezanost između učestalosti kockanja i učestalosti iskazivanja drugih oblika rizičnog i delinkventnog ponašanja kod srednjoškolaca?

H2: Srednjoškolci koji češće kockaju češće će iskazivati druge oblike rizičnog i delinkventnog ponašanja. Očekuje se pozitivna povezanost između učestalosti kockanja i učestalosti iskazivanja rizičnih i delinkventnih ponašanja po svim kategorijama.

3. Metodologija istraživanja

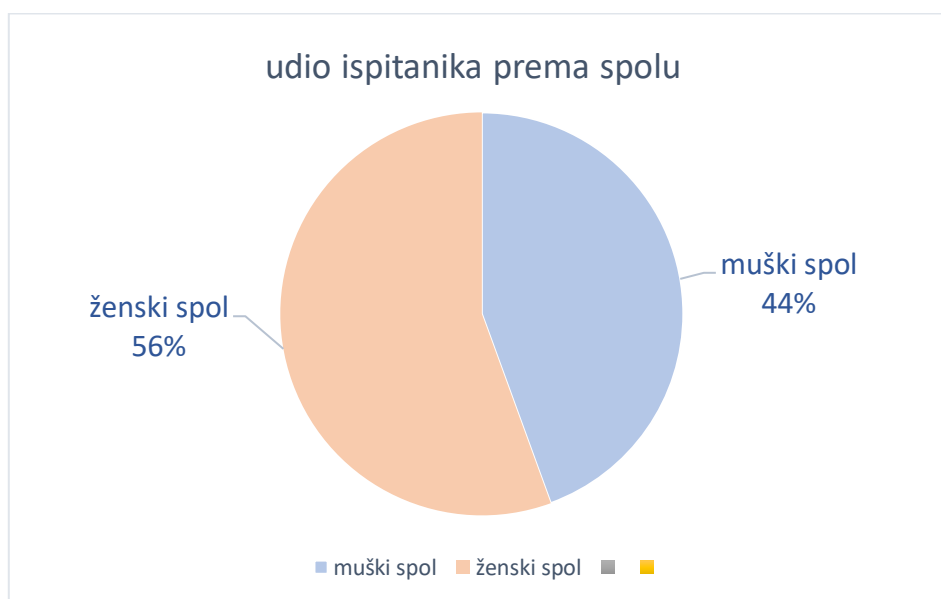
3.1. Uzorak

U ovom istraživanju sudjelovalo je 160 učenika i učenica zagrebačkih srednjih škola (N=160), od toga je 44,4% (f= 71) muškog spola, a 55,6% (f=89) ženskog (Tablica 3.1). Korišten je neprobabilistički prigodni uzorak. Neprobabilistički uzorci kao što je prigodni ne počivaju na vjerojatnosti, već na prosudbama istraživača. Korištenjem takve vrste uzorka nema načina da se utvrdi vjerojatnost da će neka osoba biti uključena u uzorak, stoga neprobabilističke metode, pa tako i prigodni uzorak imaju ograničenja kao što su nereprezentativnost i nemogućnost uopćavanja prikupljenih podataka (Milas, 2009).

Tablica 3.1 – spol ispitanika

	f	%
muški	71	44,4
ženski	89	55,6
N	160	100

Graf 3.1 – udio ispitanika prema spolu

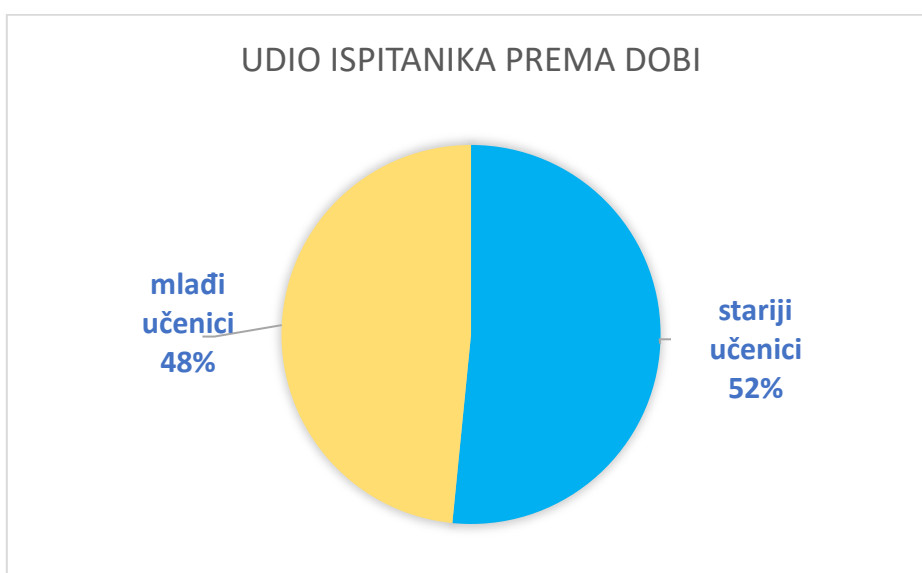

Raspon dobi kreće se od 15 do 19 godina, najmlađi ispitanik je u dobi od 15 godina, a najstariji 19. Prosječna dob ispitanika je 17 godina ($M=16,62$, $sd=1,071$) (Tablica 3.2). Za provedbu daljnje analize kategorije odgovora grupirane su kao “stariji učenici” i “mlađi učenici”.

Tablica 3.2 – dob ispitanika

	N	min	max	M	sd
dob učenika	159	15	19	16,62	1,071

Graf 3.2 – udio ispitanika grupiran prema dobi

Što se tiče vrste škole koju ispitanici pohađaju, odgovori gimnazija, četverogodišnja strukovna škola i trogodišnja strukovna škola tijekom analize grupirani su u dvije kategorije, gimnazija i strukovna škola. Prema dobivenim podacima 65,0% ispitanika ($f=104$) učenici su gimnazije, a 35,0% ($f=56$) strukovne škole (Tablica 3.3).

Tablica 3.3 – vrsta škole koju pohađaju ispitanici

	f	%
gimnazija	104	65,0%
strukovna škola	56	35,0%
N	160	100

Graf 3.3 – udio ispitanika prema vrsti škole koju pohađaju

3.2. Postupak

Podaci su se prikupljali online anketom u razdoblju od 2 tjedna. Bilo je potrebno dobiti informirani pristanak, odnosno prikupiti suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Ispitanicima je u pozivnom pismu predstavljen cilj istraživanja te etička načela. Navedeno je da je istraživanje u potpunosti anonimno i dobrovoljno te da se može odustati od ispunjavanja ankete u svakom trenutku bez posljedica. Kako bi se učenike motiviralo da sudjeluju objašnjeno je kako bi ovo istraživanje predstavljalo značajan uvid u trenutnu situaciju i rasprostranjenost navedenog problema te bi doprinijelo podizanju svijesti o važnosti zaštite učenika od uključivanja u kockarske aktivnosti i štetnih posljedica. Podaci su obrađivani na grupnoj razini te je pristup podacima imala samo studentica koja provodi istraživanje. Navedeni su kontakti udruga i službi u slučaju potrebe za savjetovanjem, s obzirom da se radi o socijalno osjetljivoj temi. U pozivnom pismu naveden je i e-mail kontakt studentice koja provodi istraživanje ukoliko kod sudionika postoji interes za rezultate istraživanja. Istraživanje je u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, te je dobivena suglasnost za provedbu od Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu.

3.3. Mjerni instrumenti

a) Upitnik o općim i sociodemografskim podacima

Konstruiranim upitnikom ispitivala su se opća obilježja učenika kao što su dob, spol, razred, vrsta škole, školski uspjeh i broj ukućana s kojima žive.

b) Upitnik kockarskih aktivnosti (Ricijaš i sur., 2016)

U ovom istraživanju koristila se skraćena i modificirana verzija Upitnika aktivnosti kockanja (Ricijaš i sur., 2010). Tim upitnikom ispitano je uključivanje mladih u kockarske aktivnosti, te učestalost igranja igara na sreću, a sadrži pitanja o vrstama i učestalosti igranja određenih igara na sreću (u paralelnoj formi). Ispitala se uključenost u 6 vrsta igara na sreću koje su se prema rezultatima pilot istraživanja na uzorku zagrebačkih adolescenata pokazala najviše zastupljenima. Radi se o loto igrama, jednokratnim srećkama, sportskom klađenju, igrama na automatima, ruletu u casinu i kartanju za novac. Sudionici su s „da“ ili „ne“ označavali jesu li svaku od navedenih igara ikada igrali, te ako jesu, koliko često to čine („svakodnevno“, „nekoliko puta tjedno“, „otprilike jednom tjedno“, „otprilike jednom mjesečno“, „jednom godišnje ili manje od toga“). Za potrebe ovog istraživanja u statističkoj analizi korištene su samo čestice koje mjere učestalost kockanja te su zbrojene u ukupni rezultat.

c) Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (SRDP) (Ajduković, Ručević, Šincek, 2009.)

Upitnik mjeri učestalost raznih oblika rizičnoga i delinkventnoga ponašanja, a sastoji se od 44 čestice podijeljene u 7 subskala: (1) Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja (npr. "Koliko si puta u životu: Namjerno razbio/la prozor, uličnu svjetiljku, izlog, koševu za smeće, klupu ili slično); (2) Nepoželjna normativna ponašanja; (npr. "Koliko si puta u životu: Pobjegao/la iz škole") (3) Rizična spolna ponašanja (npr. "Koliko si puta u životu: Stupio/la u seksualne odnose na jednu noć s usputnom partnericom/partnerom?); (4) Korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari; (npr. "Koliko si puta u životu: Pušio/la marihuanu ili hašiš?") (5) Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima (npr. "Koliko si puta u životu: Udario/la ili ozbiljnije ozlijedio/la nastavnike ili profesore?"); (6) Teške krađe, provale i razbojništvo; (npr. "Koliko si puta u životu: Prijetio/la batinama nekoj osobi da bi došao/la do novca ili vrijednijih stvari?") i (7)

Suicidalna i autoagresivna ponašanja (npr. “Koliko si puta u životu: Imao/la pokušaj samoranjavanja (rezao/la se, gasio čikove po sebi i sl.)”).

Od navedenih subskala četiri se odnose na rizična ponašanja (subskale 2, 3, 4., i 7), a preostale na delinkventno ponašanje. Rezultati na pojedinim podljestvicama Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (SRDP) se određuju kao zbroj umnožaka frekvencija pojedinih ponašanja (0 = nikad, 1 = 1-4 puta, 2 = 5-10 puta, 3 = 11-20 puta, 4 = 21 i više puta) i pripadajućih indeksa težine (1-9) na svim česticama unutar pojedine podljestvice. Veći rezultat ukazuje na izraženije rizično i delinkventno ponašanje. Dosadašnja istraživanja su pokazala da se pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) dobivenih subskala rizičnoga i delinkventnog ponašanja kreće od 0,53 za suicidalna i autoagresivna ponašanja do 0,81 za prekršajna i lakša delinkventna ponašanja.

3.4. Obrada rezultata

Za analizu prikupljenih podataka korišten je program IBM SPSS i sljedeće statističke metode:

- 1.) metode deskriptivne statistike (frekvencije, aritmetička sredina, standardna devijacija itd.)
- 2.) T-test za nezavisne uzorke
- 3.) Spearmanov test korelacije
- 4.) neparametrijski testovi zbog distribucija koje odstupaju od normalne – Mann-Whitney U test

4. Rezultati istraživanja i rasprava

4.1 Sociodemografska obilježja ispitanika i kockanje

Prema t-testu za nezavisne uzorke postoje statistički značajne razlike prema spolu s obzirom na učestalost kockanja ($t=1,995$, $p<,05$), pri čemu učenici muškoga spola ($M=19,62$, $sd=3,732$) češće sudjeluju u kockarskim aktivnostima u odnosu na učenice ($M=18,64$, $sd=2,451$) (Tablica 4.1.1)

Tablica 4.1.1 – rezultati t-testa za spolne razlike obzirom na učestalost kockanja

Učestalost kockanja	muški			ženski			t	p
	N	M	sd	N	M	sd		
	71	19,62	3,732	89	18,64	2,451	1,995	.048

Ovim se rezultatima potvrđuje hipoteza 1a (**H1a**) prema kojoj se očekuje veća učestalost kockanja muških učenika s obzirom na učenice. Ta je hipoteza u skladu s dosadašnjim istraživanjima čiji nalazi upućuju da dječaci kockaju češće nego djevojke te istraživači općenito kockanje navode kao primarno muški fenomen (Govoni, Rupcich i Frisch, 1996; Olason, Sigurdardottir i Smari, 2005; Jackson i sur., 2008; Spritzer i sur., 2011). Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011) svojim istraživanjem navika kockanja srednjoškolaca na reprezentativnom uzorku također su dobili rezultate da muška populacija učenika kocka u većoj mjeri od ženske. Takvi nalazi mogu se opravdati činjenicom da je muška populacija općenito u većoj mjeri zainteresirana za sportska događanja pa tako i sportske kladionice, a takve igre čine velik udio kockarskih aktivnosti na tržištu. Izraženije kockanje muške populacije također se može objasniti činjenicom da su muškarci ekstrovertiraniji, dezinhibiraniji, impulzivniji, kompetitivniji, skloniji uzbuđenju i podražajima te više orijentirani novcu od žena (Johanson i sur., 2009; Oliveira, Silva, 2000; prema Torre i sur., 2010). Nadalje, prema rezultatima ovog istraživanja razlike su značajne, ali ne visoke. To se može protumačiti korištenjem prigodnog uzorka koji nije reprezentativan za populaciju te nešto većem broju ženskih sudionica u uzorku (10% više od muških).

Za računanje razlika u čestini kockanja obzirom na vrstu škole korišten je neparametrijski Mann-Whitney U test. Test je pokazao da ne postoje statistički značajne razlike u kockanju između učenika koji pohađaju strukovnu školu i učenika koji pohađaju gimnaziju (M-W $U=2759,500$, $p>0,05$). Podaci navedeni u tablici 4.1.2. ukazuju da učenici gimnazija (M rank=81,97) ne kockaju češće od učenika strukovnih srednjih škola (M rank=77,78) kako je predviđeno hipotezom (**H1b**), stoga se hipoteza 1b odbacuje.

Tablica 4.1.2 – Rezultati Mann-Whitney U testa za razlike u učestalosti kockanja obzirom na vrstu škole

	vrsta škole	N	M rank	Mann-Whitney U	P
učestalost kockanja	gimnazija	104	81,97	2759,500	.558
	strukovna škola	56	77,78		

Takvi nalazi prema kojima ne postoje statistički značajne razlike nisu bili očekivani obzirom da se razlikuju od trenda u Republici Hrvatskoj prema kojemu su u strukovnim školama zastupljeniji učenici s lošijim školskim uspjehom te češće manifestiraju više rizičnih ponašanja, pa tako i kockanje. Takvi su podaci dobiveni u raznim prethodnim istraživanjima (Kuzman, 2003; Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011; Bilić i Opić, 2013; Dodig, 2013). Međutim jednim su novijim istraživanjem (Peroš, 2019) dobiveni podaci da učenici gimnazija iskazuju najvišu razinu zastupljenosti problema povezanih s kockanjem u usporedbi s učenicima trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola. Oprečni nalazi dobiveni ovim istraživanjem mogu se obrazložiti uzorkom učenika koji nije reprezentativan, kao i veličinom uzorka te nejednakim brojem sudionika obzirom na vrstu škole (učenici gimnazija su zastupljeniji – čine 65% uzorka).

Hipotezom 1c (**H1c**) predviđene su razlike u učestalosti kockanja obzirom na dob ispitanika na način da stariji učenici kockaju češće od mlađih. Ta hipoteza nije

potvrđena jer Mann-Whitney U testom nije dobivena statistički značajna razlika između ovih dviju skupina ispitanika (M-W $U=3025,500$, $p>0,05$), stoga se hipoteza 1c odbacuje. U tablici 4.1.3. prikazani su podaci prema kojima stariji učenici (M rank=81,55) ne kockaju češće od mlađih učenika (M rank=78,31).

Tablica 4.1.3 - Rezultati Mann-Whitney U testa za razlike u učestalosti kockanja obzirom na dob ispitanika

	dob učenika	N	M rank	Mann-Whitney U	P
učestalost kockanja	stariji	83	81,55	3025,500	.634
	mlađi	76	78,31		

Prema dosadašnjim domaćim i stranim istraživanjima nema konzistentnih podataka o razlikama u kockanju s obzirom na dob, no nekim istraživanjima dobiveni su podaci koji ukazuju na češće kockanje starijih učenika (Dodig, 2013; Peroš, 2019) što se može interpretirati većom dostupnošću kockarskih aktivnosti starijim (punoljetnim) učenicima za razliku od mlađih. Prema toj logici u ovom istraživanju postavljena je afirmativna hipoteza. Dobiveni rezultati kojima hipoteza nije potvrđena mogu se kao i za prethodnu hipotezu objasniti vrstom uzorka koji nije reprezentativan.

4.2 Rizična ponašanja i kockanje

Za ispitivanje povezanosti učestalosti kockanja i učestalosti iskazivanja drugih oblika rizičnih i delinkventnih ponašanja učenika korišten je Spearmanov test, s obzirom da distribucija odgovora odstupa od normalne. Dobivena je korelacija između učestalosti kockanja i 5 od 7 subskala na Upitniku samoprocjene rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih. Na prvom faktoru, odnosno učestalosti lakših prekršajnih i delinkventnih ponašanja postoji značajna, pozitivna i slaba povezanost s učestalošću kockanja ($r=,373$, $p<,001$). Navedeno znači da srednjoškolci koji češće kockaju ujedno iskazuju i češća lakša prekršajna i delinkventna ponašanja. Na drugom faktoru (učestalost nepoželjnih normativnih ponašanja) također je dobivena značajna,

pozitivna i slaba korelacija ($r=,346$, $p<,001$). Prema tome se može zaključiti da srednjoškolci koji češće kockaju ujedno i češće iskazuju nepoželjna normativna ponašanja. Nadalje, na trećem faktoru – učestalosti rizičnih spolnih ponašanja također je dobivena značajna, pozitivna i slaba povezanost s učestalošću kockanja ($r=,290$, $p<,001$). Prema tome, učenici koji se češće rizično spolno ponašaju ujedno i češće kockaju. Što se tiče četvrtog faktora, odnosno učestalosti korištenja ili zlouporabe psihoaktivnih tvari, dobivena je značajna, pozitivna i slaba korelacija s učestalošću kockanja ($r=,390$, $p<,001$). Navedeno znači da srednjoškolci koji češće konzumiraju psihoaktivne tvari ujedno se i češće bave kockarskim aktivnostima. Na petom faktoru – učestalosti nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima nije dobivena statistički značajna korelacija s učestalošću kockanja ($p>,001$). Nadalje, na šestom faktoru, odnosno učestalosti činjenja težih krađa, provala i razbojništva ponovno je dobivena značajna, pozitivna i slaba povezanost s učestalošću kockanja ($r=,331$, $p<,001$). Prema tome učenici koji češće kockaju ujedno i češće čine teže krađe, provale i razbojništva. Na posljednjem faktoru upitnika SRDP – učestalosti suicidalnih i autoagresivnih ponašanja također nije dobivena statistički značajna povezanost ($p>,001$). Slijedom navedenog hipoteza 2 (**H2**) može se djelomično potvrditi. Ta je hipoteza u skladu s dosadašnjim domaćim i stranim istraživanjima koja potvrđuju vezu između kockanja, konzumacije alkohola i droga, delinkventnog ponašanja, upuštanja u rizična seksualna ponašanja i slično (Lesieur i sur., 1991, Wallisch, 1993, Griffiths i Sutherland, 1998, Welte i sur., 2004, Huang i sur., 2007). Prema istraživanju Ricijaša i suradnika (2015) provedenom na srednjoškolcima u 7 gradova u Hrvatskoj, dobivene su razlike u svim kategorijama rizičnog odnosno delinkventnog ponašanja s obzirom na učestalost kockanja na način da srednjoškolci koji se redovito klade manifestiraju više drugih oblika rizičnog/delinkventnog ponašanja. U tablici 4.2.1 prikazani su rezultati testa i navedeni podaci po svakoj kategoriji delinkventnog/rizičnog ponašanja.

Tablica 4.2.1 – Rezultati Spearmanovog testa korelacije za ispitivanje povezanosti između učestalosti kockanja i zasebnih faktora po subskalama upitnika SRDP

Učestalost kockanja			
	r	p	N
Učestalost lakših prekršajnih i delinkventnih ponašanja	,373**	<,001	160
Učestalost nepoželjnih normativnih ponašanja	,346**	<,001	160
Učestalost rizičnih spolnih ponašanja	,290**	<,001	160
Učestalost korištenja ili zlouporabe psihoaktivnih tvari	,390**	<,001	159
Učestalost nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima	,081	>,001	159
Učestalost činjenja težih krađa, provala i razbojništva	,331**	<,001	159
Učestalost suicidalnih i autoagresivnih ponašanja	,070	>,001	159

**označava postojanje korelacije, $p < ,001$

U tablici 4.2.2 prikazani su rezultati Spearmanovog testa korelacije za povezanost učestalosti kockanja i ukupni rezultat za učestalost delinkventnog odnosno rizičnog ponašanja srednjoškolaca. Vidljivo je da postoji značajna, slaba i pozitivna korelacija ($r = ,362$, $p < ,001$) kao i kod 5 od 7 odvojenih kategorija rizičnog ponašanja po subskalama u upitniku SRDP. Navedeno znači da će se učenici koji češće kockaju ujedno i općenito rizičnije ponašati od onih koji kockaju rjeđe ili ne kockaju uopće.

Tablica 4.2.2 – Rezultati Spearmanovog testa korelacije za ispitivanje povezanosti između učestalosti kockanja i ukupnog rezultata na upitniku SRDP

		učestalost rizičnih i delinkventnih ponašanja
Učestalost kockanja	r	,362
	p	<,001
	N	159

Navedena hipoteza također je u skladu s prethodno objašnjenim Modelom puteva (Blaszczynski i Nower, 2002) koji jednoj od podskupina osoba ovisnih o kockanju (antisocijalnim impulzivnim problemskim kockarima) pripisuje sklonost ranog ulaska u rizična i kriminogena ponašanja te zlouporabu sredstava ovisnosti. Nadalje, prema mnoštvu istraživanja postojanje povezanosti između rizičnih ponašanja i kockanja je nedvojbeno pa istraživači takav trend nastoje objasniti na dva načina: 1) kockanje i druga rizična ponašanja imaju slične odrednice pa se zbog toga javljaju zajedno i 2) do delinkventnog (i rizičnog) ponašanja dolazi zbog razvoja štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem (Ricijaš i sur., 2015).

5. Zaključak

Kockanje je fenomen koji se u raznim društvima pojavljuje još prije nove ere. U novije doba problemsko kockanje prepoznato je kao ovisnost te uvršteno u Međunarodnu klasifikaciju bolesti Svjetske zdravstvene organizacije 1980. godine. U Republici Hrvatskoj tržište kockarskih aktivnosti je liberalizirano, pa čak i reklamirano putem medijskih kanala. U vidu toga može se reći da hrvatsko društvo na kockanje i dalje gleda blagonaklono te javnost ne pridaje dovoljno važnosti problemima i posljedicama vezanim uz kockanje. Društvo kockanje percipira kao uobičajenu aktivnost koja služi za zabavu, zanemaruje adiktivni potencijal igara na sreću te se nedovoljno pažnje posvećuje prevenciji. Uz sve navedeno, važno je napomenuti da su igre na sreću adolescentima kao posebnoj rizičnoj skupini za razvitak problemskog kockanja u Republici Hrvatskoj lako dostupne. Razvojne karakteristike adolescencije, prvenstveno traženje uzbuđenja i egocentrizam povećavaju vjerojatnost razvoja rizičnih ponašanja (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003., prema Dodig i Ricijaš 2011b.). S obzirom da je kockanje aktivnost čija su glavna obilježja preuzimanje rizika i traženje uzbuđenja, razumno je pretpostaviti da su adolescenti u većem riziku za uključivanje u aktivnosti kockanja i za razvoj problema s kockanjem (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003., prema Dodig i Ricijaš, 2011b.:107). Prevalencija problematičnog kockanja adolescenata čak je do tri puta veća nego među odraslim osobama te se kontinuirano potvrđuje povezanost kockanja s nekim drugim rizičnim i delinkventnim ponašanjima (Dodig i Ricijaš, 2011b.:121). Također je i prevalencija onih adolescenata koji zadovoljavaju kriterije za rizično ili problematično kockanje veća nego u populaciji odraslih osoba (gdje se kreće od 1 do 3%) (Dodig i Ricijaš, 2011b). Sve veći broj istraživanja ukazuje da problem kockanja među adolescentima raste te dovodi do zdravstvenih, socijalnih, osobnih, ekonomskih i akademskih posljedica (Derevensky i Gupta, 2004; Jacobs, 2004; prema Dickson i Derevensky, 2006). Meta analiza istraživanja koja su se bavila kockanjem pokazala je da je čak 77-83% adolescenata kockalo u protekloj godini (Duhig i sur., 2007., Shaffer i Hall, 1996., prema Dodig i Ricijaš, 2011b.:107). S obzirom da je udio adolescenata u skupini problemskih kockara mnogo veći nego udio odraslih osoba problemskih kockara (Ricijaš i sur., 2015), navedenu temu važno je dublje istražiti. Istraživanja su pokazala da je velik broj odraslih osoba ovisnih o kockanju s kockarskim aktivnostima počelo

u ranoj dobi (Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003; prema Dodig i Ricijaš, 2011a). Stoga je cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost kockanja i manifestacije rizičnih i delinkventnih ponašanja kod srednjoškolaca, kao i ispitati razlike prema dobi, spolu i vrsti škole s obzirom na učestalost kockanja srednjoškolaca u Zagrebu.

Prvi istraživački problem bio je ispitati postoje li razlike prema nekim sociodemografskim obilježjima s obzirom na učestalost kockanja. Očekivano je da će češće kockati učenici muškog spola, stariji učenici te učenici koji pohađaju strukovne škole. Prema dobivenim podacima postoje statistički značajne razlike prema spolu s obzirom na učestalost kockanja ($t=1,995$, $p<,05$), pri čemu učenici muškoga spola ($M=19,62$, $sd=3,732$) češće sudjeluju u kockarskim aktivnostima u odnosu na učenice. Takvi su nalazi u skladu s dosadašnjim istraživanjima prema kojima je kockanje primarno muški fenomen (Govoni, Rupcich i Frisch, 1996; Olason, Sigurdardottir i Smari, 2005; Jackson i sur., 2008; Spritzer i sur., 2011; Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011). Što se tiče razlika prema dobi i vrsti škole, ovim istraživanjem nisu potvrđene očekivane hipoteze odnosno nisu dobivene statistički značajne razlike u učestalosti kockanja među starijim i mlađim učenicima te učenicima koji pohađaju strukovnu školu ili gimnaziju. Takvi nalazi nisu u skladu s nekim prethodnim istraživanjima prema kojima učestalost kockanja raste s dobi srednjoškolaca (Dodig, 2013; Peroš, 2019), ipak domaća istraživanja ne daju konzistentne podatke o razlikama u učestalosti kockanja s obzirom na dob. Nadalje, nisu dobivene ni razlike u učestalosti kockanja s obzirom na vrstu srednjoškolskog programa kojega ispitanici pohađaju. Imajući u vidu prethodna istraživanja prema kojima učenici strukovnih srednjih škola češće manifestiraju rizična ponašanja, pa tako i kockanje (Kuzman, 2003; Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011; Bilić i Opić, 2013; Dodig, 2013), nalazi ovog istraživanja mogu se obrazložiti vrstom uzorka. Naime, korišten je neprobabilistički prigodni uzorak te sudionici nisu ravnomjerno zastupljeni s obzirom na vrstu škole (učenici koji pohađaju gimnaziju čine 65% uzorka, a učenici koji pohađaju strukovne škole 35%). Drugi istraživački problem ispituje postoji li povezanost između učestalosti kockanja i učestalosti iskazivanja drugih rizičnih i društveno neprihvatljivih ponašanja. Dobivena je značajna, slaba i pozitivna korelacija ($r=.362$, $p<,001$) prema ukupnom rezultatu, a po odvojenim subskalima rizičnog ponašanja u 5 od 7 kategorija dobivena je također značajna, slaba i pozitivna povezanost, stoga je

druga hipoteza djelomično potvrđena. Ta je hipoteza u skladu s dosadašnjim domaćim i stranim istraživanjima koja potvrđuju vezu između kockanja, konzumacije alkohola i droga, delinkventnog ponašanja, upuštanja u rizična seksualna ponašanja i slično (Lesieur i sur., 1991, Wallisch, 1993, Griffiths i Sutherland, 1998, Welte i sur., 2004, Huang i sur., 2007; Ricijaš i sur., 2015).

6. Preporuke

Prema navedenim spoznajama, u području socijalne skrbi potrebno je prvenstveno djelovati preventivno. Bilo bi važno temeljem djelovanja u zajednici utjecati na informiranost šire javnosti o ovom rastućem problemu. U današnje vrijeme na kockanje se gleda blagonaklono, društvo kockanje kao potencijalnu ovisnost ne osuđuje kao neke druge oblike ovisnosti, primjerice o psihoaktivnim tvarima. Često se smatra društveno prihvatljivim načinom razonode. S obzirom da problemsko kockanje često ima temelje u ranim počecima sudjelovanja u kockarskim aktivnostima, izuzetno je važno djelovati u području prevencije. Interdisciplinarnom suradnjom u područjima obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstva i policije bilo bi važno organizirati infomativne preventivne programe, pogotovo u razdoblju adolescencije. Kroz određene kreativne radionice mogle bi se adolescentima približiti statističke vjerojatnosti za dobitak te ih educirati o rizicima kockanja i tijeku razvoja problema s kockanjem. Također bi s obzirom na navedene rezultate ovog, ali i mnogih dosadašnjih istraživanja bilo važno kod prepoznavanja nekih drugih rizičnih ponašanja koje adolescent iskazuje ispitati i učestalost kockanja i eventualne psihosocijalne posljedice kako ovo potencijalno ovisničko ponašanje ne bi ostalo neidentificirano i netretirano. Nadalje, socijalni radnici u zajednici također se mogu zalagati za medijske kampanje koje osvješćuju javnost o navedenom problemu, kao i za strože zakonsko reguliranje igara na sreću te smanjenje dostupnosti i smanjenje zarade od kockanja.

Popis tablica

Tablica 3.1 – Frekvencije ispitanika prema spolu.....	17
Tablica 3.2 – Deskriptivna statistika za dob ispitanika.....	18
Tablica 3.3 – Vrsta škole koju pohađaju ispitanici.....	18
Tablica 4.1.1 – Rezultati t-testa za spolne razlike obzirom na učestalost kockanja	22
Tablica 4.1.2 – Rezultati Mann-Whitney U testa za razlike u učestalosti kockanja obzirom na vrstu škole.....	23
Tablica 4.1.3 – Rezultati Mann-Whitney U testa za razlike u učestalosti kockanja obzirom na dob ispitanika.....	24
Tablica 4.2.1 – Rezultati Spearmanovog testa korelacije za ispitivanje povezanosti između učestalosti kockanja i zasebnih faktora po subskalama upitnika SRDP.....	26
Tablica 4.2.2 – Rezultati Spearmanovog testa korelacije za ispitivanje povezanosti učestalosti kockanja i ukupnog rezultata na upitniku SRDP	26

Popis grafova

Graf 3.1 – Udio ispitanika prema spolu.....	17
Graf 3.2 – Udio ispitanika grupiran prema dobi.....	18
Graf 3.3 – Udio ispitanika prema vrsti škole koju pohađaju.....	19

7. Literatura

1. Ajduković, M. (1988). Samoiskaz i izučavanje delinkventnog i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih u nas. *Penološke teme* 3, 1–2, 15-37.
2. Awad, H., Brdarević-Šikić, M. i Skelić, Dž., (2021). Bihevioralne ovisnosti. *Bilten ljekarske komore* (31), 24-27.
3. Bašić, J., Ferić, M. (2004). Djeca i mladi u riziku-rizična ponašanja, (u) Bašić, J., Koller Trbović, N., Uzelac, S. (ur), Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja, 57-71. *Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.*
4. Bilić, V. i Opić, S. (2013). Adolescentsko kockanje: uloga spola, nekih obiteljskih i školskih čimbenika. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*, 62(4), 455-478.
5. Blaszczynski, A. i Nower, L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction* 97(5), 487–499.
6. Blaszczynski, A., i Nower, L. (2010). Instrumental tool or drug: Relationship between attitudes to money and problem gambling. *Addiction Research & Theory*, 18(6), 681–691.
7. Bodor, D. (2018). *Usporedba psihosocijalnog funkcioniranja osoba koje se liječe zbog ovisnosti o kockanju i alkoholu*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Stomatološki fakultet.
8. Bouillet, D. i Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Čorak, D., Krnić, D. i Modrić, I. (2013). Kocka i mladi. *Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Ravnateljstvo policije*. Preuzeto s: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/Kocka_i_mladi.pdf
10. Dickson, L. i Derevensky, J.L. (2006): Equipping School Psychologists to Address Another Risky Behavior. The Case for Understanding Youth Problem Gambling. *Canadian Journal of School Psychology*, 21, ½, 59-72.

11. Dodig, D. i Ricijaš, N. (2011a). Kockanje zagrebačkih adolescenata – uloga psihopatskih osobina, rizičnog i delinkventnog ponašanja. *Kriminologija i socijalna integracija* 19(2) 1-122.
12. Dodig, D. i Ricijaš, N. (2011b). Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada* 18(1), 103-125.
13. Dodig, D. (2013). *Obilježja kockanja mladih i odrednice štetnih psihosocijalnih posljedica*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
14. Donati, M. A., Chiesi, F. i Primi, C. (2013). A model to explain at-risk/problem gambling among male and female adolescents: gender similarities and differences. *Journal of Adolescence* 36 (1), 129-137.
15. Govoni, R., Rupcich, N. i Frisch, G. (1996). Gambling behavior of adolescent gamblers. *Journal of Gambling Studies* 12, 305–317.
16. Griffiths, M., i Sutherland, I. (1998). Adolescent gambling and drug use. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 8(6), 423–427.
17. Gupta, R., Derevensky, J. i Marget, N. (2004). Coping Strategies Employed by Adolescents with Gambling Problems. *Child and Adolescent Mental Health*, 9(3), 115–120.
18. Gupta, R., Nower, L., i Derevensky, J.L (2013). Problem Gambling in Adolescents: An Examination of the Pathways Model. *Journal of Gambling Studies* 29, 575–588.
19. Hardoon, K. K., Gupta, R. i Derevensky, J. L. (2004). Psychosocial variables associated with adolescent gambling. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(2), 170–179.
20. Huang, J.-H., Jacobs, D. F., Derevensky, J. L., Gupta, R., i Paskus, T. S. (2007). Gambling and Health Risk Behaviors Among U.S. College Student-Athletes: Findings from a National Study. *Journal of Adolescent Health*, 40(5), 390–397.

21. Jackson C.A., Dowling N., Thomas A.S., Bond L. i Patton G (2008). Adolescent Gambling Behaviour and Attitudes: A Prevalence Study and Correlates in an Australian Population. *International Journal of Mental Health and Addiction* 6, 325–352.
22. Koić, E. (2009). Problematično i patološko kockanje. *Zavod za javno zdravstvo "Sveti Rok" Virovitičko-podravske županije*. Virovitica
23. Kozjak, B. (2008). Religija i kockanje. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline* 17(3), 263-284.
24. Kuzman, M. (2003): Ovisnička ponašanja u učenika u Hrvatskoj i Europi. *Paediatrica Croatica* 47(1), 173-184.
25. Lesieur, H. R., Cross, J., Frank, M., Welch, M., White, C. M., Rubenstein, G., Moseley, K., i Mark, M. (1991). Gambling and pathological gambling among university students. *Addictive Behaviors*, 16(6), 517–527.
26. Livazović, G. i Bojčić, K. (2017). Povezanost sociodemografskih obilježja, rizičnih stilova ponašanja i sklonosti kockanju adolescenata. *Život i škola*, LXIII (1), 139-148.
27. Maccoby, E. E., i Jacklin, C. N. (1980). Sex Differences in Aggression: A Rejoinder and Reprise. *Child Development*, 51(4), 964-980.
28. Milas, G, (2009). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. *Naklada Slap*.
29. Olason, D. T., Sigurdardottir, K. J., & Smari, J. (2006). Prevalence Estimates of Gambling Participation and Problem Gambling among 16–18-year-old Students in Iceland: A Comparison of the SOGS-RA and DSM-IV-MR-J. *Journal of Gambling Studies*, 22(1), 23–39.
30. Peroš, D. (2019). Obilježja kockanja mladića grada Zadra – učestalost kockanja, zastupljenost problema i povezanost s problematičnom uporabom interneta. *Diplomski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb*.

31. Petry, N. M. (2001). Substance abuse, pathological gambling, and impulsiveness. *Drug and Alcohol Dependence* 63, 29-38.
32. Ricijaš, N., Dodig Hundrić, D., i Kranželić, V. (2015). Sportsko klađenje i druga rizična ponašanja hrvatskih srednjoškolaca. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 51(2), 41-56.
33. Ricijaš, N., Dodig, D., Huić, A., Kranželić, V. (2011): Navike i obilježja kockanja adolescenata u urbanim sredinama - Izvještaj o rezultatima istraživanja, *Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Zagreb*
34. Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti* 12(1), 45-63.
35. Ricijaš, N., Dodig Hundrić, D., Huić, A. i Kranželić, V. (2016). Kockanje mladih u Hrvatskoj – učestalost igranja i zastupljenost problematičnog kockanja. *Kriminologija & socijalna integracija* 24 (2), 24-47.
36. Spritzer, D.T., Rohde, L.A., Benzano, D.B., Laranjeira, R.R., Pinsky, I., Zaleski M., Caetano, R. i Tavares H. (2011). Prevalence and Correlates of Gambling Problems Among a Nationally Representative Sample of Brazilian Adolescents. *Journal of Gambling Studies* 27, 649–661.
37. St-Pierre, R., i Derevensky, J. (2016). Youth Gambling Behaviour: Novel Approaches to Prevention and Intervention. *Current Addiction Report* (3), 157-165.
38. Torre, R., Zoričić, Z., Škifić, B. (2010): Pojavnost i zakonodavna regulacija kockanja. *Med Jad*, 40(1-2), 27-31.
39. Wallisch. L. (1993). Texas survey of adolescent gambling behavior. *Texas Commision on Alcohol and Drug Abuse*.
40. Welte, J. W., Barnes, G. M., i Hoffman, J. H. (2004). Gambling, substance use, and other problem behaviors among youth: A test of general deviance models. *Journal of Criminal Justice*, 32(4), 297–306.

41. Williams, R., West, B. i Simpson, R. (2012). *Prevention of problem gambling: a Comprehensive review of the evidence and identified best practices*. Report prepared for the Ontario problem Gambling Research Centre. Ontario, Canada.
42. Zakon o igrama na sreću (2015). *Narodne novine*, 143/14
43. Žilić Džeba, J., 2013. *Ovisnost o kockanju*. Posjećeno 26.7.2022. na mrežnoj stranici Pliva zdravlje:
<https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/23776/Ovisnost-o-kockanju.html>